

Revista

Regió7

DIRECTOR: MARC MARCÈ I CASAPONSA.
EMPRESA EDITORA: EDICIONS INTERCOMARCALS SA.

Basar
Per als
nostàlgics
8

Reportatge
Llibres.

Petrarca estima en català **7**

Benestar

La nit de les bufandes i
Un sistema que resisteix **10**

Memòria gràfica

Divina Pastora
11

Manresa des de fora

COM ÉS LA CIUTAT VISTA PER PRIMER COP?
ENS HO DIUEN ELS TEXTOS DELS VIATGERS

COLLAGE D'IMATGES EXTRETES DE LA WEB «VIATGERS A MANRESA»

vilarmau@vilarmau.com
www.vilarmau.com

vilarmau i freixa

Des del 1927 al vostre servei

RECANVIS AUTOMOCIÓ - INDÚSTRIA

MANRESA C/ Sallent, 97-103 - Polígon Els Dolors - Tel. 93 874 40 61

BERGA C/ Rasa del Canyet, 20 - Tel. 93 822 00 30

REVISTA ▶ REPORTATGE

El Centre d'Estudis del Bages engegava ara fa un any un projecte anomenat «Viatgers a Manresa», que volia recopilar personatges coneguts o no que, després del seu pas o estada a la ciutat, n'haguessin deixat constància escrita o gràfica. Què en van dir, de Manresa? Aquí en recollim 18; la web ja en suma setanta. Per **Susana Paz**

VIATGERS DEL PASSAT

MIRADES A UNA ALTRA MANRESA

En aquestes pàgines trobaran divuit personatges que del 1602 al 1972 van visitar la capital del Bages i en van deixar constància gràfica o escrita: des d'un pagès surienc que parla del gran incendi del 1713, al periodista barceloní Pepe Ribas, que recorda els hippies concentrats als anys setanta al voltant de la Cova. Són, només, una petita mostra de l'ambiciós projecte «Viatgers a Manresa», que va començar fa un any promogut pel Centre d'Estudis del Bages i que ha arribat a la setantena d'entrades, coordinat per Jordi Bonvehí. La web, creada en format de línia del temps, s'estructura a través de fitxes dividides per autors, períodes i temàtiques. El projecte no té un final i s'ha nodrit, també, de l'aportació de la ciutadania (de Josep Galobart i Soler i Joan Vila-Masana i Portabella, per exemple). Hi surten geògrafs, escriptors, fotògrafs, militars, pintors, enginyers, músics, passadors, maquis... des del 1602 (l'entrada més antiga és de l'historiador, cronista i advocat barceloní Jeroni Pujades) i fins al 1989 (amb un poema, obra de Felip Graugés, sobre el Miracle de la Llum). Tots ells amb una particularitat: no van néixer a la ciutat i, alguns d'ells, només hi van passar unes hores. Però tots van escriure, dibuixar o fotografiar la seva Manresa.

No, no hi ha res del segle XXI. El món, ja a la darrera dècada del segle passat, va canviar amb les xarxes, i la informació sobre els forasters/viatgers que han parlat de Manresa «és molt més accessible», explica Bonvehí. Es compleixen els tòpics? Doncs, Déu n'hi do! La boira i el fred a l'hivern i la calor i la humitat a l'estiu es repeteixen en les diferents cròniques. Això i l'admiració, a mitjan segle XIX, per una ciutat industrial, amb xemeneies i soroll de telers, i «amb serveis que no tenien ni les capitals de província espanyoles». A través dels textos, remarca Francesc Comas, president del Centre d'Estudis del Bages, es pot veure com la Manresa monumental (la Seu, el Pont Vell i la Cova) predomina en l'imaginari dels viatgers des d'època medieval. També, i encara més, des de l'arribada del tren a Manresa, el 1859: era el punt de partida per explorar la ciutat. Una imatge que perdurarà fins que es posa en funcionament la variant de

Bufalvent, als anys 80 del segle XX. Les fotografies d'aquesta Manresa monumental (les més antigues són del 1860, de Charles Clifford) es desplaçaran al Passeig la primera dècada del segle XX.

Prototips de viatgers

Si parlem dels viatgers, parlem també de prototips? D'alguns, segur. Els viatgers il·lustrats i romàntics, subratlla Bonvehí, com el militar i artista britànic Edward Hawke Locker, que va visitar dues vegades la Península Ibèrica, el 1811 i el 1823, o el francès Alexander de Laborde, que va trepitjar Manresa a principi del segle XX; també, viatgers cronistes, en especial castellans, com Isidro Sinesio Delgado García, que explica la Manresa de final del XIX; viatgers casuals, com el baríton Marcos Redondo, que arriba a la capital del Bages per fer la mili i acaba trobant-hi esposa, María Dolores Bosch i Nogué, que tothom anomenava Mary, filla de la colònia Jorba; o el mateix escriptor Josep Maria Espinàs, que va fer el servei militar a la caserna del Carme de Manresa durant mig any com a alferes de milícies... I els viatgers *forçats*, persones que recalaven a Manresa fugint, per exemple, dels nazis. La web també recull el testimoni de persones que van exercir de passadors a Manresa, com el surienc Joan Peramiquel i Sivila, que participava en les xarxes d'evasió que operaven des d'Andorra i ajudava a fugir jueus i soldats aliats...

Tots i cadascun d'aquests viatgers ajuden, expliquen Bonvehí i Comas, «a entendre l'evolució de la nostra ciutat en molts aspectes: des d'un punt de vista antropològic, urbanístic i fins i tot folklòric». Una manera de redescobrir Manresa.

La ruta dels viatgers

▶ La web «Viatgers a Manresa» (<http://cebages.org/els-viatgers-a-manresa/>) va donar peu a l'estrena, dissabte passat, de la primera Ruta dels Viatgers a Manresa, que es vol potenciar (hi van prendre part una desena de persones) i proposar-la per a la Manresa desconeguda.

UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA

JERONI PUJADES: LA MANRESA DEL SEGLE XVII

Nom: Jeroni Pujades (1568 - 1635)
Període: Any 1602
Text: *Dietari de Jeroni Pujades*. Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1975

▶ Jeroni Pujades, historiador, cronista i advocat barceloní, va visitar la ciutat de Manresa l'any 1602. Text recomanat i aportat per Josep Galobart i Soler

«Dilluns a 2 de setembre de 1602 venint jo de Manresa, ahont era

anat per la festa dels Cossos Sants, que és a 30 i 31 de agost, per complir un vot [...] arribant més ensà de la casa vella de Sant Francisco de Paula, abans de arribar a les cases són fora lo Portal Nou...»

UIDG.EDU

1602

JOAN FÀBREGA: EL GRAN INCENDI DEL 1713

Nom: Joan Fàbrega de Cerarols (1660 - 1732)
Període: Any 1713
Text: Fàbrega de Cerarols, Joan: *Llibre de coses que han succeït a Catalunya, dignes de ser notades, i en altres parts del món. Crònica d'un pagès català dels segles XVII i XVIII*, versió d'A. Fàbrega i introducció de Marc Torras. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1999. Pàg. 55-56.

▶ Crònica del pagès de Súria Joan Fàbrega de Cerarols sobre els efectes devastadors del foc a Manresa provocat pel general Armendariz durant la guerra de Successió.

«... i, abans d'anar-se'n, ficaren foc a unes 40 o 50 cases. I primer pillaren-les durant tres hores, amb què la meitat de la ciutat es cremà tota: a partir de Sant Miquel en amunt, tot el voltant de la Plaça, carrer de Santa Llúcia...»

REVISTA DOVELLA 2011

1713

1659

BIBLIOTECA DIGITAL HISPÁNICA

SÉBASTIEN DE PONTAULT ET DE BEAULIEAU: «MANRESE»

Nom: Sébastien de Pontault et de Beaulieu
Període: cap al 1659 (?)
Gravat: *Les Plans, et Profils des principales Villes, et lieux considerables de la Principauté de Catalogne: avec la Carte generale, et les particulieres de chaque gouvernement*. À Paris par le Chevalier de Beaulieu, rue Saint André des arts, Porte de Bucy. p. 39

▶ Gravat de la ciutat de Manresa, del segle XVII, realitzat per Sébastien de Pontault et de Beaulieu. Beaulieu va ser mariscal de camp i enginyer militar a les ordres del rei de França Lluís XIV. Pels mapes i plànols del terreny i de les fortificacions dels camps de batalla que va dibuixar i va fer gravar i imprimir per al monarca francès, és considerat un dels pares de la topografia militar.

* Les fitxes i textos dels 18 viatgers estan extrets de la pàgina web dels «Viatgers a Manresa»

CHRIST'S COLLEGE, UNIVERSITY OF CAMBRIDGE

LAURENCE ECHARD: LA MANRESA BORBÒNICA

Nom: Laurence Echard (circa 1670 - 1730)

Període: Any 1795 (versió revisada)

Text: publicat a *Diccionario Geográfico Universal* [...] Tomo IV. Madrid M.DCC.XCV. Imprenta de Don Joseph Doblado.

► *Descripció de la Manresa del segle XVIII on es pot llegir com estava organitzat el poder local sota la nova administració borbònica: un «corregidor» militar amb residència a la població. La ciutat ja començava a despuntar en la fabricació de productes tèxtils (indianes) i en molins de pólvora.*

«Sus calles son buenas y muy limpias, y por muchas de ellas corren caños de agua viva. Tiene cerca de 10.000 personas [...] El estado actual es muy floreciente, y sus habitantes de los mas industriosos de Cataluña...»

1795

RICHARD CLIFFORD: ARRIBA LA FOTOGRAFIA A MANRESA

Nom: Charles Clifford (1819 - 1862)

Període: Any 1860-1861

Fotografia: Photographic Souvenir of Spain, Vol.II, 1861, Charles Clifford | Consulta digital: Royal Collection Trust. © Her Majesty Queen Elizabeth II 2016, London

► *Una de les fotografies més antigues de la ciutat de Manresa, és de l'any 1860, realitzada pel fotògraf britànic Charles Clifford. Avui en dia la podem trobar a la Royal Collection Trust de Londres. Va aparèixer a la publicació Souvenir of Spain, volum II, l'any 1861.*

«Fotografia de la ciutat de Manresa a Catalunya. En primer pla es troba el pont Vell sobre el riu Cardener. A la dreta al fons, en un promontori rocós, es troba la Seu de la catedral de Manresa amb la seva única torre...»

ROYAL COLLECTION TRUST/© HER MAJESTY QUEEN ELIZABETH II 2016

1860-61

HYPERBOLE.ES

BENITO PÉREZ GALDÓS: MANRESA I LES GUERRES CARLINES

Nom: Benito Pérez Galdós (Las Palmas de Gran Canària, 1843-Madrid, 1920)

Període: Any 1884

Text: Un voluntario realista. Episodios Nacionales por Benito Pérez Galdós. Segunda edición. Madrid, 1884

► *Un extracte de Benito Pérez Galdós, una de les figures més destacades del realisme literari castellà del segle XIX. El text reviu l'assalt carlista de Manresa, que va provocar que la ciutat fos la seu de la Junta Superior Provisional del Principat de Catalunya el dia 29 d'agost del 1827*

«Manresa tiene buena situación para una defensa. [...] Una guarnición pundonorosa la habría defendido contra todas las bandas y somatenes que pueden erupitar las cavernas del Bruch, los bosques del Ampurdan y las grietas de la Cerdaña»

1884

1780

JAUME CARESMAR: LA INDÚSTRIA DELS TEIXITS DE SEDA

Nom: Jaume Caresmar i Alemany (Igualada, 1717 - Barcelona, 1791)

Període: Any 1780

Text: *J. Caresmar*, 1780: pp. 372-373

► *A final del segle XVIII l'historiador igualadí Jaume Caresmar descriu amb precisió l'ascens fulgurant de la indústria dels teixits de seda a la ciutat de Manresa. El 1765 els perxers i passamaners van decidir constituir el seu gremi a l'església del Carme, a la capella de Santa Teresa*

«Al principio de este siglo (XVIII) (no) había en Manresa fábrica alguna de tejidos de seda y en el día las hay muy opulentas porque pasan de 1200 telares [...] en que están empleados más de 6000 personas...»

1823

ARXIU JOAN VILA-MASANA PORTABELLA

EDWARD HAWKE LOCKER: LA MANRESA DEL 1823

Nom: Edward Hawke Locker (1777 - 1849)

Període: 1823

Dibuix: E. H. Locker: «Views in Spain», editat a Londres el 1823 per Charles Joseph Hullmandel.

► *Vista de Manresa de l'any 1823 segons una recreació del militar i artista britànic Edward Hawke Locker. Locker va visitar dues vegades la Península Ibèrica, el 1811 i el 1823, i del segon viatge va escriure el llibre «Views in Spain», en el qual recull les seves impressions i 60 dibuixos de llocs, ciutats i pobles.*

1862

WIKIPEDIA

GEORGE EDMUND STREET: EL FRONTAL FLORENTÍ DE LA SEU

Nom: George Edmund Street (1824 - 1881)

Període: Any 1862

Text: George Edmund Street. Ancient embroidery. Publicat a Transactions of the Architectural and Archeological Society of Durham and Northumbria. Volume II. Sunderland, 1870 | Text aportat per Josep Galobart Soler.

► *L'arquitecte anglès George Edmund Street va visitar Manresa l'estiu del 1862. Va quedar impressionat pel frontal florentí de la Passió de la Seu de Manresa. El va donar a conèixer en els cercles artístics de l'Anglaterra victoriana i en va parlar amb admiració en una de les seves obres més conegudes, «Some account of gothic architecture in Spain» (1865)*

«Un dels millors frontals d'altar que mai no hagi vist i que probablement mai no ha estat vist per ulls anglesos [...]. Un d'aquests [frontals d'altar] es preserva a l'església col·legiata de Manresa, a Catalunya, i és, em sembla, el treball més exquisit del seu temps»

REVISTA ▶ REPORTATGE

UN PASSEIG PER LA HISTÒRIA

MANUEL TOVAR/WIKIPEDIA

ISIDRO SINESIO DELGADO: LA MANRESA DEL SEGLE XIX

Nom: Isidro Sinesio Delgado García (Tàmar, Palència, 1859-Madrid, 1928)
Període: Any 1897
Text: *España al terminar el siglo XIX. Apuntes de viaje por Sinesio Delgado. Dibujos de Ramón Gilla.* Hijos de M.C. Hernández, impresores. Madrid, 1897. pp 134-135-136 | Text aportat per Josep Galobart i Soler.

► El viatger espanyol Sinesio Delgado narra amb detalls rellevants la festivitat de la Llum així com els carrers i comerços de l'època. Mostra també la seva incomprensió perquè els manresans no entenien prou el castellà.

«Manresa es una ciudad grandísima, con calles tortuosas, de respetable antigüedad [...] Es tal vez la ciudad más rica de la provincia de Barcelona»

VIATGE D'ANTONI GAUDÍ: LA FAÇANA DE LA SEU

Nom: Antoni Gaudí i Cornet (1852 - 1926)
Període: Any 1914
Text: Revista Ciutat any I, núm. 5. Manresa, juny de 1926. | Text aportat per Josep Galobart Soler.

► L'arquitecte i polític manresà Alexandre Soler i March va explicar a la revista Ciutat, el mes de juny del 1926, el viatge d'Antoni Gaudí i les seves primeres impressions en arribar a Manresa: l'estació de tren, el Pont Vell i la basílica de la Seu. Els suggeriments de Gaudí per a la reforma de la façana principal de la Seu van fer canviar els plànols inicials de Soler i March.

«En Gaudí [...] hi posà el major interès. Això, en aquells temps [1914], en què ell ja s'havia reclòs a l'obra de la Sagrada Família, era quelcom d'extraordinari»

PABLO ANDOUARD DEGLAIRE/WIKIPEDIA

ARXIU PARTICULAR/DOVELLA

JOAN PERAMIQUEL I SIVILA: PASSADOR DE JUEUS

Nom: Joan Peramiqel i Sivila (Súria, 1910 - Manresa, 2010)
Període: Any 1941-44
Text: Serra, Jaume: *Entrevista a Joan Peramiqel i Sivila.* Revista Dovella, núm. 66. Any 1999.

► Membre del PSUC, amb el triomf dels franquistes, Joan Peramiqel es va amagar a les muntanyes i va començar a fer de contrabandista. Va començar a participar amb les xarxes d'evasió que operaven des d'Andorra i ajudaven a escapar els perseguits nazis: jueus i soldats aliats capturats a la rereguarda de l'exèrcit alemany.

«El trajecte era d'Andorra a Manresa a peu. A Manresa anàvem fins al Congost i d'aquí cap a l'estació on agafàvem el tren [...]»

1897

1914

1941-44

1906

1917-18

1948-49

TOLDRÀ: PRIMERA FOTOGRAFIA PANORÀMICA DE MANRESA

Nom: Àngel Toldrà i Viazo (Barcelona, 1867 - 1956)
Període: Any 1906
Fotografia: Article *Postals de Manresa. Imatges per a la història* de Joan Vila-Massana i Portabella, publicat a la revista Dovella, núm. 103, la primavera del 2010.

► Primera vista panoràmica de Manresa editada en grandària quàdruple l'any 1906 per l'editor barceloní Àngel Toldrà i Viazo en col·laboració amb el llibreter i també editor de postals Conrad Subirà. La vista agafa la ciutat des de l'extrem de ponent amb el gasòmetre i l'estació del Riu dels ferrocarrils Catalans, fins a llevant amb el pont Vell i la fàbrica tèxtil situada al seu costat.

REDONDO: «MANRESA TIENE MALA ENTRADA Y PEOR SALIDA»

Nom: Marcos Redondo Valencia (Pozoblanco, Còrdova 1893 - Barcelona 1976)
Període: Any 1917 - 1918
Text: A. Baget: *Marcos Redondo en Manresa.* Revista Bages juny del 1961 | Bloc: Música de Manresa i més.

► El baríton Marcos Redondo va ser enviat a Manresa per fer el servei militar. Era el 1917-1918. Així explica les seves impressions en arribar a la ciutat.

«El tren de Madrid me dejó en la estación de Manresa una noche fría del mes de febrero de 1917. [...] Con esa preocupación y melancolía pasé unos cuantos días hasta que alguien me dijo: «Manresa tiene mal entrada y peor salida». Medité mucho la sentencia, esto quiere decir que me encontraré bien y me costará añoranza dejarla... y en efecto así fué. El tesoro más grande de mi vida lo encontré aquí. Fué el que Dios me dió como esposa»

CENTRE D'ESTUDIS DEL BAGES

JOSEP MARIA ESPINÀS: LA CASERNA DEL CARME

Nom: Josep Maria Espinàs i Massip (Barcelona, 1927)
Període: Anys 1948-1949
Text: *Espinàs i Manresa*, pàgina web de l'Associació Memòria i Història de Manresa.

► L'escriptor Josep Maria Espinàs va fer el servei militar a la caserna del Carme de Manresa durant mig any com a alferes de milícies. Ens aporta una visió d'una ciutat acollidora i agradable.

«Manresa era molt agradable. Tenia centre, tenia vida, tenia diversos barris... A mi em va agradar Manresa perquè tenia unes dimensions que em permetia passar ràpidament d'un barri a un altre, observar les diferències. Jo m'hi vaig sentir molt còmode...»

ARXIU/MIREIA ARSO

VICTOR PAPO: SUPERVIVENT DE L'HOLOCAUST

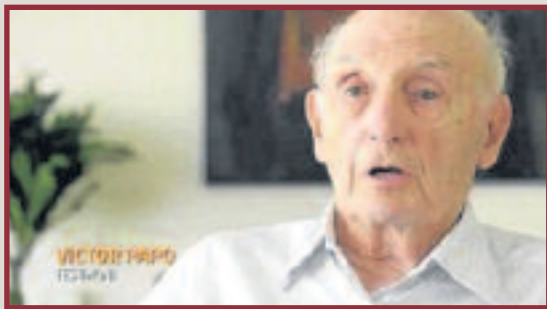
Nom: Victor Papo (Milà, 1927)

Període: Any 1950

Text: Entrevista a Victor Papo: www.perseguits.cat, any 2015

► Victor Papo va arribar a Catalunya l'any 1941 fugint de la França de Vichy, on havia estat denunciat per un treballador de l'hotel del seu pare a la Gestapo per ser jueu. El 1947 Papo es va desplaçar a Tolouse a estudiar enginyeria i el 1950 va tornar a Manresa a fer el servei militar obligatori.

«Estuve un año y medio en el servicio militar sin ningún problema [...] Un día fui a ver al teniente coronel y le pedí permiso para no ir a misa y me preguntó: ¿porqué?, porque soy hebreo, soy judío, y dijo: Ah!! que interesante. Me dio el permiso y nada más y ya está»

MHC/YOUTUBE

JOSEPH BEUYS: L'ARTISTA I SANT IGNASI

Nom: Joseph Beuys (1921-1986)

Període: Any 1966

Fotografia: Joseph Beuys in the Action 'Manresa' (Ute Klopheus, Joseph Beuys) | Art Gallery of New South Wales (Sydney, Australia)

► L'obra de l'artista plàstic alemany Joseph Beuys (1921-1986) està fortament relacionada amb la ciutat de Manresa. L'acció creativa anomenada Manresa 66, promoguda per Beuys juntament amb els danesos Henning Christiansen, músic, i Björn Nörngaard, escultor, vinculats al moviment Fluxus, es va presentar a la galeria Schmela de Düsseldorf el 15 de desembre de 1966. El punt de partida de Joseph Beuys va ser la seva trobada personal amb l'obra de Sant Ignasi de Loiola.

ART GALLERY NSW © UTE KLOPHEUS

PEPE RIBAS: ELS HIPPIES I LA SANTA COVA

Nom: Pepe Ribas (Barcelona, 1951)

Període: Anys 1972-1975

Text: Ribas, Pepe: *Los 70 a destajo*. RBA, 2007. pp. 235-236

► En una antiga entrada del bloc 'A manresa no hi fan res', que repassa la figura del músic manresà Claudi Montanyà en el llibre «Los 70 a destajo» de l'escriptor Pepe Ribas, es fa referència a un colla de hippies californians que arribaven a la Santa Cova...

«En Manresa, donde había nacido Claudi, existía un edificio de los jesuitas, lúgubre y enorme, levantado sobre una cueva santa. [...] A este lugar llegaron algunos hippies californianos a tomar LSD. [...] Los californianos intercambiaron con unos pocos nativos experiencias contraculturales y grabaciones de Pink Floyd o King Crimson por bocatas. La existencia de Fusioon [...] no se explicaría sin este intercambio de imaginarios. El baterista Santi Arisa, el teclista Manel Camp, Joan Descarga, el primer hippy local y hasta Claudi [...] aspiraron las vitaminas de aquellos contactos psicodélicos»

ARXIU/ANIOL RESCLOSA

1950

1966

1972-75

DE VALLADOLID A MANRESA: LES IMATGES DELS CARRERS MÉS ANTICS

Uns mesos després d'haver posat en marxa el projecte «Viatgers a Manresa» a la xarxa, el Centre d'Estudis del Bages (CEB) va rebre des del Museu de Valladolid dues imatges, fins llavors atribuïdes a la ciutat castellana. En realitat corresponien al carrer de les Escodines i l'actual Via de Sant Ignasi i es van revelar com les més antigues de carrers de Manresa de les quals es té coneixement. Les fotografies atribuïdes erròniament a Valladolid es troben a l'arxiu del The Victoria & Albert Museum de Londres, en els fons de la Frith&Co, i les signa el fotògraf Robert Napper (1819-1867). Les imatges estan datades de la dècada dels seixanta del segle XIX i serien d'abans del 1867, data en què mor Napper. Aquesta important descoberta la va rebre el Centre d'Estudis del Bages (i les va publicar Regió7 el 27 de febrer passat) gràcies a la tasca de Fernando Pérez Rodríguez-Aragón, conservador del Museu de Valladolid, ajudat pel grup de Facebook «Nostàlgics del Valladolid anti-guo», que van descartar que fossin de la ciutat val·lisoletana i van emprendre una autèntica feina detectivesca fins a identificar-les correctament. Després de rebre-les, Francesc Co-

mas, actual president del CEB, i Jordi Bonvehí, coordinador del projecte «Viatgers a Manresa», i altres companys de junta van esmerçar hores a comprovar la descoberta. I sí, era Manresa i, a més, eren les primeres i més antigues que es coneixen de carrers de la ciutat.

Francesc Comas, a l'esquerra, i Jordi Bonvehí, president i responsable del projecte, respectivament

SALVADOR REDÓ

VIA DE SANT IGNASI DE MANRESA, ABANS DEL 1867. V&A MUSEUM